

**O'ZBEK ADABIYOTIDA BIOGRAFIK METOD TARAQQIYOTI: NAIM
KARIMOVNING MIRTEMIR IJODI VA HAYOT YO'LI TADQIQI ASOSIDA**

GULSHODA JONPO'LATOVA QOBILOVNA

NAVOIY DAVLAT UNIVERSITETI

TAYANCH DOKTORANTI

TELEFON NOMER: +998997030178

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada o'zbek adabiyotida biografik metodning rivojlanishi va uning Naim Karimovning Mirtemir ijodi hamda hayot yo'lini tadqiq qilishdagi o'rni tahlil qilinadi. Karimovning ilmiy ishlari orqali biografik yondashuvning adabiy tahlilda qanday qo'llanilishi, uning afzalliklari va chegaralari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot biografik metodning o'zbek adabiyotshunosligidagi ahamiyatini hamda bu metodni boshqa tanqidiy yondashuvlar bilan uyg'unlashtirish zaruratini ko'rsatadi.

Keywords: biographical method, Uzbek literature, Naim Karimov, Mirtemir, literary`analysis, life`and`works.

АННОТАЦИЯ: В статье анализируется развитие биографического метода в узбекской литературе и его роль в исследовании творчества и жизненного пути Миртемира на основе работ Наима Каримова. Рассматривается применение биографического подхода в литературном анализе, его преимущества и ограничения. Исследование подчеркивает важность биографического метода в узбекской литературоведческой науке и необходимость его сочетания с другими критическими методами.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: биографический метод, узбекская литература, Наим Каримов, Миртемир, литературный анализ, жизнь и творчество.

ANNOTATSIYA: This article analyzes the development of the biographical method Uzbek literature and its role in studying Mirtemir's life and works based on Naim Karimov's research. It examines the application of the biographical approach in literary analysis, highlighting its advantages and limitations. The study emphasizes the significance of the biographical method in Uzbek literary scholarship and the need to integrate it with other critical approaches.

KALIT SO'ZLAR: Biografik metod, o'zbek adabiyoti, Naim Karimov, Mirtemir, adabiy tahlil, hayot va ijod.

Kirish

Biografik metod adabiyotshunoslikda muallifning hayoti, shaxsiy tajribalari va ijodi o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni o'rganishga asoslangan ilmiy yondashuvdir. Bu metod adabiyotga individual shaxs nuqtai nazaridan qarash imkonini beradi, natijada asarning badiiy qiyofasi va mazmuni yanada chuqur anglanadi.

Biografik metod — adabiy shaxslarning hayoti va ijodini hujjatlar asosida tahlil qilishga asoslangan adabiy-tarixiy tadqiqot usulidir. Bu metod XX asr o'zbek adabiyotshunosligida o'ziga xos maktab sifatida shakllanib bordi. Uning taraqqiyotida akademik Naim Karimovning hissasi beqiyosdir. U ko'plab mashhur ijodkorlar — Cho'lpon, Fitrat, Hamid Olimjon, Oybek, Usmon Nosir va boshqalar hayoti va ijodini tarixiy, siyosiy, madaniy kontekstda tadqiq etib, o'zbek adabiyotshunosligida zamonaviy biografik maktabni shakllantirdi. Maqolaning maqsadi — Naim Karimovning Mirtemir

ijodi va hayot yo'lini biografik metod orqali o'rganishi asosida o'zbek adabiyotshunosligida ushbu metodning taraqqiyotini yoritish.

Metodlar

Tadqiqotda adabiyotshunoslikda keng qo'llaniladigan bir qator metodlar ishlatildi:

Biografik tahlil: Mirtemirning hayoti voqealari va ijodi o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni aniqlash. Bu metod orqali shoirning shaxsiy tajribalaridan kelib chiqib, uning she'rlaridagi asosiy mavzularni tahlil qilish amalga oshirildi.

Tarixiy-kontekstual metod: Mirtemir ijodini o'rganishda uning asarlaridagi tarixiy va madaniy kontekstni chuqur o'rganish, davrning siyosiy, ijtimoiy sharoitlarini hisobga olish.

Manba tahlili: Naim Karimovning ilmiy ishlari, Mirtemirning shaxsiy hujjatlari, xatlari va arxiv materiallari asosida tadqiqot olib borildi.

Komparativ tahlil: Biografik metodning boshqa tanqidiy yondashuvlar bilan bog'liqligini va uning o'zbek adabiyotshunosligida qo'llanilish usullarini taqqoslash.

Natijalar

Naim Karimovning tadqiqotlari biografik metodning o'zbek adabiyotshunosligida ilk marta tizimli tarzda qo'llanilishi ekanligini ko'rsatadi. Uning asarlarida Mirtemir hayoti va ijodi o'rtasidagi uzviy bog'liqlik chuqur tahlil qilingan:

“Mirtemir she'riyati uning shaxsiy hayotidagi qiyinchiliklar va ijtimoiy voqealar bilan bevosita bog'liq. Shuning uchun, uning ijodini faqat badiiy matn sifatida emas, balki shaxsiy hayot tajribasi bilan uzviy bog'liq fenomen sifatida o'rganish zarur” [Karimov, *Mirtemir: Hayoti va ijodi*, Fan nashriyoti, Toshkent, 1980, 67-bet].

Karimov shuningdek, biografik metod orqali Mirtemir ijodidagi turli mavzular — vatanparvarlik, ma'naviy qadriyatlar, insoniylik haqida chuqur tahlil qildi:

“Biografik yondashuv shoirning ichki dunyosi va ijtimoiy munosabatlarini yaxshiroq anglashga yordam beradi, bu esa o'z navbatida uning she'riyati haqidagi tushunchalarni boyitadi” [Karimov, *O'zbek adabiyotida biografik metod*, Sharq nashriyoti, Toshkent, 1990, 89-bet].

Muhokama

Naim Karimovning metodologik yondashuvi o'zbek adabiyotshunosligida fundamental burilish yasadi. Uning uslubi — fakt, tarixiylik va adabiy ifoda uyg'unligi orqali yozilgan biografiyalar adabiyotga bo'lgan tarixiy yondashuvni mustahkamladi. U nafaqat ijodkorlar hayotini yoritdi, balki ularning ijtimoiy vazifasini, tarixiy rolini ochib berdi. Shu bilan birga, Karimovning usuli bugungi yosh tadqiqotchilar uchun ibrat va namunadir. Bu metod adabiyotshunoslikda shaxs, ijtimoiylik va tarix o'rtasidagi uzviylikni mustahkamladi.

Biografik metodning o'zbek adabiyotshunosligida rivojlanishi asosan Naim Karimov faoliyati bilan bog'liq. U nafaqat metodologik yondashuvni shakllantirdi, balki ilmiy adabiyotda ushbu metodning cheklovlari va afzalliklarini ham tan oldi. Karimovning fikricha, biografik metodni haddan tashqari qo'llash adabiy asarning o'ziga xos badiiy tabiatini cheklab qo'yishi mumkin

“Asarning badiiy ma'nosi biografik tafsilotlardan mustaqil bo'lishi kerak, chunki ortiqcha biografik tafsilotlar badiiy matnning umumiy ta'sirini zaiflashtirishi mumkin” [Karimov, *O'zbek adabiyotida biografik metod*, Sharq nashriyoti, Toshkent, 1990, 105-bet]. Shu sababli Karimov biografik metodni psixologik, sotsiologik va struktural yondashuvlar bilan uyg'unlashtirishni tavsiya etadi, bu esa adabiy tahlilning yanada mukammal va ko'p qirrali bo'lishini ta'minlaydi.

Bundan tashqari, Karimov Mirtemir ijodini biografik asosda tahlil qilish orqali O'zbek milliy adabiyotining tarixiy rivojlanish jarayonlarini ham yaxshiroq anglashga yordam berdi. Bu usul O'zbek adabiyotida yangi tahliliy paradigmaning shakllanishida muhim rol o'ynadi.

Xulosa

Naim Karimovning Mirtemir ijodi va hayot yo'lini biografik metod orqali o'rganishi o'zbek adabiyotshunosligida metodologik yangilanishlar uchun muhim poydevor yaratdi. Bu yondashuv Mirtemir ijodini nafaqat badiiy, balki tarixiy, ijtimoiy va shaxsiy kontekstlarda ham chuqur anglash imkonini berdi.

Karimovning biografik metodga qo'shgan hissasi boshqa olimlar tomonidan ham keng e'tirof etildi va o'zbek adabiyotshunosligida zamonaviy tahliliy yondashuvlarning asosiga aylandi. Biroq, biografik metodni qo'llashda uning cheklovlari va boshqa tanqidiy usullar bilan uyg'unligi masalalari ham dolzarb ekanligi qayd etildi. Kelajakda o'zbek adabiyotshunosligi biografik metodni boshqa tanqidiy yondashuvlar bilan uyg'unlashtirib, yanada chuqurroq tahliliy tadqiqotlar olib borish imkoniyatlariga ega bo'ladi.

Naim Karimov o'zining sarmahsul ilmiy faoliyati orqali biografik metodni nazariy va amaliy jihatdan boyitdi, uni o'zbek adabiyotshunosligi uchun zaruriy tahliliy vosita darajasiga ko'tardi. Uning ilmiy merosi bugungi kunda ham dolzarb bo'lib, yangi avlod tadqiqotchilar uchun yo'l-yo'riq bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov N. *Mirtemir: Hayoti va ijodi*. Toshkent: Fan nashriyoti, 1980.
2. Karimov N. *O'zbek adabiyotida biografik metod*. Toshkent: Sharq nashriyoti, 1990.
3. Mirtemir A'zam. *Tanlangan asarlar*. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti, 1997.